

Tomislav Škrbić, *Ontologija umjetnosti: estetička misao Ivana Fochta* (Zagreb: Naklada Breza, 2020), 299 pp.

U ovoj knjizi Tomislav Škrbić iscrpno je prikazao, analizirao i donekle kritički razmotrio filozofiju umjetnosti i estetiku hrvatskog filozofa Ivana Fochta. (Focht je djelovao kao profesor filozofije na Filozofskom fakultetu u Sarajevu od 1951. do 1974. godine kada zbog zdravstvenih razloga odlazi u mirovinu.) Knjiga ima devet dijelova, a uključuje iscrpnu Fochtovu bibliografiju i biografski dio: 1. Estetika kao filozofijska disciplina, 2. Estetski predmet, 3. Estetski akt, 4. Povijesnost umjetnosti, 5. Zaključak, 6. Recepcija djela Ivana Fochta, 7. Bibliografija Ivana Fochta, 8. Biografska crtica o Ivanu Fochtu, 9. Literatura.

Focht se pozabavio umjetnošću iz kontinentalne i, na neki način, ponešto povijesnofilozofske perspektive, s fenomenološkim utjecajima.

Za Fochta je bilo važno prvenstveno istražiti ontologiju umjetnosti i umjetničkog djela, te zbog toga Škrbić (p. 15) naziva Fochtovu filozofiju umjetnosti »ontološka estetika«. Kako su umjetnička djela, ako ne sva, a onda većina, ostvarena na neki fizički način, Focht pokušava analizirati »metafizičko u fizičkom«.

Focht se argumentima suprotstavlja antimetafizičkim tezama o »odumiranju i kraju« umjetnosti, a tako i Hegelovoj tezi o »prošlosti i završenosti« umjetnosti te utvrđuje da bi se Hegelova teza trebala tumačiti ne kao da će umjetnost nestati, nego da Hegel smatra da odumire funkcija i misija umjetnosti (u razvoju apsolutnog duha – što god to značilo). Prema Fochtu, dakle, i dalje ima posla za estetičare. Taj se posao, za Fochta prvenstveno sastoji u analizi »strukture estetskog predmeta«. Ta struktura iskazuje, kako u »cjelokupnom biću umjetnosti« tako i u svakom pojedinačnom umjetničkom djelu, jedinstvo u raznolikosti. Ono se sastoji i od fizičkog i od metafizičko-duhovnog »sloja«. Kako je forma nekog djela ono što u »nekom bitnom smislu« i čini umjetničko djelo umjetničkim djelom, ona je i u jedinstvu sa sadržajem tog istog djela. Sadržaj Focht ne shvaća samo kao narativni sadržaj, jer daje primjer glazbe ili plesa kao onih umjetnosti koje to zapravo nemaju, nego sadržaj shvaća i kao »izraz duha« koji se, u glazbi npr., otjelotvoruje katkada kao izraz osjećaja i osjećajnih stanja, ali pomoću forme tonova u kompoziciji; prema Fochtu, koji ovdje slijedi Hanslicka, glazba i nema ništa drugo što se tiče sadržaja i potpuno je određena formom i odnosima formalnih dijelova a sadržajno samo na izveden način iskazuje neku osjetilnost. (Naravno, o ovome bi se moglo raspravljati jer balet itekako ima narativni sadržaj, te zbog arbitrarnosti znaka, smatram da i čisto instrumentalna glazba može imati narativni sadržaj, koji je, naravno, puno

teže prepoznati nego u, recimo, književnosti – ali sjetite se samo Berliozove programne *Fantastične simfonije*.) Odnosi samih formi i dijelova formi su ono što zapravo čini bilo koje umjetničko djelo metafizički kao umjetničko djelo i to je »otjelotvoreni duh u umjetničkom djelu«.

Focht je, prema Škrbiću, »esencijalist« u filozofiji umjetnosti i estetici, jer smatra da »umjetničke forme« postoje neovisno o njihovom ostvarenju u nekom (bilo kojem) umjetničkom djelu i bez obzira na vrstu umjetnosti. To bi značilo da Focht smatra da su umjetnička djela zapravo apstraktni entiteti (u Fochtovoj terminologiji »duh u umjetnosti je idealno stvaran«, p. 269), jer ako je forma ono što određuje umjetničko djelo kao umjetničko djelo, a ona je i nositelj njegovog sadržaja u »jedinstvu raznolikosti« i ako to postoji neovisno od bilo koje konkretne realizacije, onda se može zaključiti samo to da su zapravo umjetnička djela prvenstveno apstraktni entiteti, koji onda dobivaju i fizičku formu svojom konkretnom izradom. Naravno, fizička forma je takva da pruža i osjetilno zahvaćanje umjetničkog djela, makar Focht smatra da npr. ljepota nije u samom djelu, već je ljepota način doživljavanja umjetničkog od strane subjekta.

Zanimljivo je Fochtovo »estetiziranje« književnosti koja se manje-više u kontinentalnoj tradiciji smatrala ne-estetskom vrstom umjetnosti. Naime, s obzirom na to da je i idealna i fizička forma ono što daje umjetnosti i umjetničkom djelu njihov status, književnost je za Fochta također primjer ostvarenja estetskog i umjetničkog jer su razne forme u književnosti vrlo razgranate. Ritam, kompozicija, poredak riječi koji ih proizvodi, ostvarenje narativnog sadržaja kroz navedene formalne elemente i njihove odnose »nositelji su metafizičkih kvaliteta« i proizvode »muzikalnost umjetničkog djela« (p. 108). Ipak, i s obzirom na važnost same naracije u književnom djelu, književnost je »najmanje estetična umjetnost« jer je njena doživljajnost ipak samo posredna i to preko samog sadržaja (p. 108).

Focht smatra da je »struktura umjetničkog djela« trodijelna. Focht se djelomično oslanja na Hartmanna i Ingardena, ali i im se i suprotstavlja, pa umjetničko djelo za njega ima ove dijelove: materijalno-fizički, predmetno-prikazivački i već spomenuti duhovno-metafizički plan (čije uvođenje predstavlja najizvorniji Fochtov doprinos).

Focht je prema Škrbiću, objektivist u metodološkom smislu jer metafizička analiza polazi od samog postojećeg djela, forme su nezavisno postojeće, a za Fochta najvažniji plan – metafizičko-duhovni – nije intencionalan, nasuprot Ingardenu, nego se nalazi u, i ostvaren je kroz samu »umjetničku materiju«. Focht, upravo zbog ovih »objektivističkih« elemenata, smatra da umjetnost ima i spoznajni aspekt.

Tomislav Škrbić smatra, prikazujući i razmatrajući Fochtovu »ontološku estetiku«, kako je on nadišao klasičan spoznajni odnos subjekt-objekt i kako je dao izvoran doprinos (kontinentalnoj) filozofiji umjetnosti i estetici.

Davor Pećnjak

